

27. Arbetarråden i den ungerska revolutionen 1956

Jag vet att mitt vittnesmål inte kommer att ge en fullständig bild av arbetarråden; jag kan bara tala om vad jag vet. Men jag kommer att säga allt, utan att vare sig lägga till eller dra ifrån något. Jag tar på mig ansvaret för vad jag sagt. Det är naturligtvis möjligt att jag tar miste på några detaljer vad gäller exakta tidpunkter eller liknande men de principiella och historiska huvuddragen är precis sådana som jag återger dem.

Någon gång efter händelserna den 23 oktober 1956 lämnade jag upprovsstriderna på gatorna och begav mig till min fabrik. Jag tror det var den 25 oktober. Av företagets 3 000 arbetare hade ungefär 800 samlats i företagets Centrum för kulturella aktiviteter. På estraden satt direktören, partisekreteraren, ordföranden för fabriksrådet och några andra funktionärer, eller med andra ord de heltidsanställda funktionärerna på företaget. I salen satt arbetarna. De ledande funktionärerna försökte upprätta ett arbetarråd. I själva verket hade Fackföreningarnas Nationella Råd med stöd från partiets Centralkommitté just tagit ett initiativ, där man manar till bildande av arbetarråd på varje fabrik, så att arbetarna skall få större insyn i företagets affärer och verkligen skall kunna leda fabriker. Det var den officiella formen av de åtgärder som dessa organ vidtog för att kunna behålla sina platser och komma ur skottfältet genom att framställa sig som initiativtagare till rörelsen. Men arbetarråden skapades under en kritisk tid, då man inte kunde påtvinga arbetarna någonting. Revolutionens fria anda var så stark att arbetaren som eftersträvade en förändring inte hade någon som helst lust att godta ett beslut som härstammade från Gerö ...

Sådan var atmosfären i fabriker före den 23 oktober. Under dessa omständigheter var alla politiskt aktiva ty arbetarna hoppades att finna en utväg ur det outhärdliga tillstånd som landet störtats in i under de senaste åren. Därför är det mycket intressant att iaktta arbetarnas aktivitet och se hur de reagerade på Fackföreningarnas Nationella Råds beslut angående arbetarråden. De gav detta beslut ett innehåll som gick tvärtemot partiets och fackföreningarnas önsknings. Naturligtvis ville ledningen påtvinga arbetarna sina egna kandidater. Men arbetarna hörde inte på det örat och de enda kandidater som valdes var de som arbetarna själva föreslagit. De tog beslutet på ordet när det t.ex. sade att arbetarråden skulle skapas av arbetarna och att de skulle spela den viktigaste rollen i dem. Inför den vändning som utvecklingen nu tog sig avgick de ledande funktionärerna frivilligt. Förr jagades ingen av dem iväg från sin fabrik. Direktören hänvisade till att han var utbildad till montör och att han hade anställts vid företaget som sådan och begärde nu att få återgå till det jobbet. Något som arbetarna samtyckte till.

Det sålunda valda arbetarrådet bestod av ungefär 25 medlemmar. Varje avdelning inom fabriken hade valt två eller tre. Alla som kom från verkstäderna hade manuellt arbete och de som företrädde kontoren var alla kontorsanställda. Allt som allt var 19 av rådets medlemmar manuellt arbetande. Vi betraktade rådet som provisoriskt, eftersom bara 800 av de 3 000 arbetarna hade varit närvarande.

Med hänsyn till det mycket förvirrade allmänna läget och till de ganska vaga deklARATIONERNA från regeringen, beslöt man att inte erkänna denna i väntan på ytterligare information och att fortsätta en strejk som de facto redan inletts. Arbetarrådet fick i uppdrag att upprätta en kravlista som skulle godkännas av arbetarna för att sedan tillställas regeringen. I listan figurerade krav på att de sovjetiska trupperna skulle dras tillbaka från Ungern – att landet skulle bli självständigt, med andra ord – och att en regering med Imre Nagy i spetsen skulle förbli vid makten, men att endast de som hade folkets förtroende skulle få plats i den.

Jag bör tillfoga att ungefär hälften av arbetarrådets medlemmar var unga, i åldern mellan 23 och 28 år. De hade deltagit i olika revolutionära aktioner, i demonstrationerna, i störtandet av Stalinstatyn, i gatustriderna vid Radiohuset, osv. En del av dem hade gått på kvällskurser vid universitetet. Genom sin kraftfullhet och revolutionära anda hade de lyckats få med sig arbetarna på fabriken. De äldre arbetarna sade ofta att om de unga kunde utlösa så ärorika strider så skulle de säkert vara dugliga och värdiga representanter för arbetarna. Bland dessa 'gamla' fanns hos oss många fackliga militanter; vissa av dem hade varit i fängelse under den gamla regimen, alltså under Rákosi, men i allmänhet menade de att det var de unga som skulle föra kampen vidare. Eftersom de kunnat hålla ut under en så svår kamp som den som just utspelats var de värdiga att representera sina kamrater. Om rådsmedlemmarna tillhörde partiet (det kommunistiska) eller ej saknade betydelse. Var och en visste att jag var partimedlem och det hade inte hindrat mig från att bli vald. Förresten tillhörde 90 % av rådets medlemmar partiet och flera av dem var aktiva i partiarbetet. Men arbetarna hade förtroende för dem ty de visste att dessa alltid hade försvarat arbetarnas intressen. Allt man krävde av dem var att de hade ett oantastligt förflutet. Det var därför man noggrant undersökte kandidaternas liv och anordnade ingående förhör av dem inför arbetarna när de skulle väljas. Man ställde frågor om deras tidigare verksamhet och pressade dem till att erkänna fel om de begått i det förgångna. T.ex. erkände en arbetare att han varit inblandad i penningtransaktioner. Församlingen tackade honom för hans uppriktighet genom att övergå till nästa person.

Arbetarråd skapades på en gång överallt i Budapest, jag skulle tro att det gällde för samtliga fabriker. Den ungerska huvudstadens arbetare visste att arbetarråd stod i ledningen för fabrikerna i Jugoslavien. Eftersom arbetarna kunde betrakta sig som de verkliga ägarna av fabrikerna i det landet, varför, frågade man sig, skulle inte detta vara möjligt i Ungern? Och de hoppades för övrigt att dessa arbetarråd skulle likna de jugoslaviska förebilderna. Och skapandet av dessa råd bredde gradvis ut sig från Budapest över hela landet.

Den 1 november hade råden upprättats överallt och de började fungera. Samtidigt började man avlägsna de tidigare ledarna från sina poster. Arbetarna krävde en decentralisering av industrin, vilket på det praktiska planet betydde att fabriken reellt ägdes av de som arbetade i den men att en del av vinsten skulle tillföras staten.

1 vår fabrik började vi denna process redan den 30 eller 31 Oktober, en tisdag. Jag begav mig med en delegation till parlamentet för ett sammanträffande med Zoltan Tildy och för att tillstålla Imre Nagy ett memorandum. Man hade just läst upp Nagy's, Tildys och Kádárs deklARATIONER i radio. Vi övertygades om att regeringen hädanefter var herre över situationen. Vi beslöt oss för att återvända till fabriken och uppmana arbetarna att återta arbetet. Vi utfärdade ett upprop i radion där vi uppmanade dem att samlas vid sina arbetsplatser den 5 november.

Men redan den 2 och 3 november var det många arbetare som inställt sig för att hjälpa till med reparationerna efter skadegörelsen, som varit omfattande. Det verkade som om de kände att de nu arbetade åt sig själva. Några sade till mig att hittills hade all arbetstävlan arrangerats under tvång. Men om utvecklingen fortsatte på den väg den nu slagit in skulle de själva organisera arbetstävlan, och då skulle de åstadkomma produktionsresultat som aldrig förut skådats. Lördagen den 3 november beslöt arbetarna att återuppta arbetet följande måndag. Under det mötet utsåg vi ledande lag för varje verkstad och vi beslöt organisera arbetet så att all ryckighet i produktionen undveks. Vid slutet av dagen skiljdes vi åt med förhoppningen att kunna börja arbetet två dagar därefter. Vi hade försökt undvika den ödesdigra lättsinnigheten att vilja ändra allt på en enda gång, för arbetarna visste att ett av Rákosiregimens fel var att man ständigt ersatte och förflyttade den tekniskt ledande personalen. Vi ville se hur mekanismen fungerade efter att vi upphävt några av de poster som betraktats som viktiga. Därefter skulle vi kunna rätta till detaljfelen, avskaffa överdimensionerade kontor, avlägsna

polissspioner och förse fabriken med tekniskt kvalificerad personal. Vårt mål var alltså inte att vända upp och ned på fabriken liv från den ena dagen till den andra, det gällde att säkra en lugn och gradvis övergång till normal produktion. I sitt memorandum till regeringen hade arbetarna uttryckt sin önskan att bli ägare av fabriken; de ville sköta den som sin egen och hålla den i gott skick. Arbetarrådet kunde inte vidta någon som helst oöverlagd åtgärd ty det stod omedelbart till svars inför arbetarna.

Arbetarrådet inrättades så att förutom ordförande och sekreterare var ingen av dess medlemmar heltidsfunktionär. Var och en av dess medlemmar skulle delta i produktionen tillsammans med de andra arbetarna och efter arbetet skulle han se till att Rådet fungerade, hålla möten osv. Rådsmedlemmarna skulle varje dag informera sig om de politiska händelserna, om vad som hände på fabriken och vid hans egen arbetsplats.

Den 4 november på morgonen väcktes vi av den sovjetiska kanonaden. Den andra sovjetiska interventionen kullkastade alla våra planer. Med en gång samlades arbetarna på fabrikerna åter till strejk: vi hade kommit överens om att i händelse av motåtgärder fortsätta strejken utan att något nytt beslut behövde tas om detta. Arbetarna använde sig nu av det enda vapen de hade mot Kádár-regeringen som ryssarna tvingat fram, på samma sätt som de använt strejken mot Nagy-regeringen så länge som det förvirrade läget i landet gjorde att de ansåg detta befogat.

Den 4 november, dagen för den andra interventionen, kom många arbetare till fabrikerna för att höra nyheter. De visste inte vad de skulle tro för radioutsändningarna hjälpte dem inte att förstå händelseutvecklingen.

En sak stod klar, den nya regeringen var maktlös. Den uppmanade arbetarna att återgå till arbetet men dessa visade ingen som helst avsikt att lyda. För övrigt var det också uppenbart att den arbetande befolkningen inte kunde stå med armarna i kors hur länge som helst. Varken arbetarna (i synnerhet inte de) eller befolkningen i allmänhet hade tillräckligt med reserver för att hålla ut i en strejk som kunde vara i flera månader. Det rådde en skriande brist på pengar. I varje fall ansåg arbetarna att de genom att förbli samlade på sina arbetsplatser kunde utöva ett visst tryck på regeringen. De hoppades också kunna övertyga de sovjetiska trupperna att deras fientliga aktion gick rakt emot det ungerska folkets enhälliga vilja. Slutligen hoppades de att kunna nå ett *modus vivendi* med de dåvarande ledarna.

Under hela strejken visade sig inte någon reaktionär strömning. Det var aldrig vid något tillfälle fråga om att de gamla ägarna eventuellt skulle återvända. Det arbetarna allmänt krävde var en förnyelse. De tänkte inte kopiera den jugoslaviska förebilden, lika litet som de tänkte ta efter något i det amerikanska eller västerländska systemet. Det var den väldiga kraften i strejken som ledde till att man skapade ett Centralt Arbetarråd, trots det hot som de sovjetiska bajonetterna utgjorde.

Hos oss, vid fabriken för Telefonisk Utrustning, preciserades arbetarnas önskemål redan vid Arbetarrådets första sammanträde. De var klart motsatta regeringens avsikter. Regeringen ville i själva verket att arbetarråden begränsade sig till rent ekonomislut funktioner. Men arbetarna själva krävde dessutom att de skulle spela en politisk roll, åtminstone så länge som arbetarna inte hade någon egen politisk representation i egentlig bemärkelse. Det är därför som det program vi utarbetade också innehöll politiska krav.

Detta utkast tog form på följande sätt: Under möten förde Rådsmedlemmarna fram vad de ansåg vara sina kamraters krav och öppnade därefter en debatt där arbetarna kunde delta. Sedan röstade man om olika resolutionsförslag. En av dem, som antogs vid fabriken för Telefonisk Utrustning stipulerade att ingen av de gamla ägarna kunde kallas tillbaka och att fabriken uteslutande skulle ägas av arbetarna. På grund av tidsbrist kunde man emellertid inte

precisera hur denna äganderätt skulle utövas. Olika lösningar lades fram, en av dem föreslog att man skulle göra en aktieemission. Men frågan förblev olöst. Andra frågor löstes otvetydigt: man beslöt exempelvis att ingen politisk organisation skulle få utveckla celler knutna till framtida arbetarpartier inne i själva fabriken. Endast fackföreningen skulle få organisera sig där, och den skulle vara oberoende av Partierna. Den allmänna åsikten var att fackföreningarna med det snaraste borde bildas så att arbetarna skulle få en organisation som verkligen försvarade deras intressen. Vad gällde den nya regimen utsade vårt utkast i allmänna ordalag att den politiska representationen är en sak för de politiska partierna, och fackföreningarna har hand om försvaret av de ekonomiska intressena, medan landets samlade produktion tillhör arbetarklassen såsom den är företrädd i råden. Under inga omständigheter kunde man tolerera strävanden att införa enpartisystem. Arbetarna önskade i allmänhet att de partier som deltog i regeringskoalitionen mellan 1945 och 1947 – alltså de som var positivt inställda till upprättandet av ett demokratiskt samhälle, i motsatsställning till det kapitalistiska – skulle få delta i valen. Samtliga dessa partier var positivt inställda till jordreformen, till en viss socialistisk styrning av industrin, och försvarade mänsklig frihet och värdighet.

Ingen föreslog att arbetarråden själva skulle utgöra arbetarnas politiska representation. Dessa förstod fullständigt att företa, get, såsom arbetsköpare, inte kunde företräda deras politiska intressen. Hade inte det mest absurda draget i den nyss störtade regimen just varit att arbetsköparen samtidigt varit företrädare för arbetarna? Visserligen skulle Arbetarrådet som jag nyss sade fullgöra vissa politiska uppgifter, ty den hade bekämpat en regim och arbetarna hade ännu ingen annan företrädare, men arbetarna menade att det endast skulle vara rent tillfälligt.

Här är det på sin plats göra vissa preciseringar. Läget var inte det samma under revolutionen och efter att den krossats. Under revolutionen, i synnerhet efter att det blivit klart vilken roll Imre Nagys regering spelade, var det inte tal om att arbetarråden skulle ha en politisk roll. Det var underförstått att denna roll skulle axlas av de olika politiska partierna. Efter den 4 november 1956 utvecklades däremot en tendens att förläna arbetarråden en politisk funktion, på obestämd tid framöver. I själva verket fanns det då inte någon organisation som arbetarna kunde ha förtroende för. När man skapade arbetarråden spelade i varje fall inte några partihänsyn in, det enda som räknades var intresset för fabriken, yrkesskickligheten och sakkunnigheten. Det var regeringens uppgift att lösa de politiska frågor som sammanfattats i våra krav. Arbetarna menade inte att denna uppgift ålåg arbetarråden men dessa skulle föra dem vidare till regeringen och se till att de berörda organen löste dem.

Innan Sovjetunionen intervenerade för andra gången hade man inte ens tagit upp tanken på ett Centralt Arbetarråd. Denna ide framkastades under de förvirrade dagar som följde efter den 4 november. Landet var herrelöst, regeringen existerade i praktiken inte längre, de få tjänstemän som hade förtroende för de ryska soldaterna för omkring i pansarfordon. Det är betecknande att medlemmarna av den störtade regimen, vilka arbetarna tvingat avgå, inte vågade återvända till fabriken. Arbetarna skulle inte ha tolererat deras närvaro, inte ens efter det sovjetiska angreppet. De vågade inte ens börja organisera sitt parti, eftersom Kádár själv förklarade att det förflutna inte fick återkomma och att landets liv var otänkbart utan ett flerpartisystem, osv. De var alltså inte herrar över någonting, inte ens över sina egna organisationer. Arbetarna konstaterade i själva verket med egna ögon att det rådde ett allmänt upplösningstillstånd, att fabriken som ingen längre underhöll befann sig i ett beklagansvärt tillstånd, för att inte tala om att all produktion helt hade avstannat. Snart försökte man samordna de olika rådets verksamhet på stadsdelsnivå i Csepel, i 13:e och 14:e arrondissementet. Så föddes de första stadsdelsråden. I varje stadsdel beslöt fabriken att bilda fabriksråd, att samordna besluten och naturligtvis utbyta information. Eftersom arbetarna var medvetna om att de stod i

motsättning till regeringen insåg de att deras organisation skulle ha störst inflytande om den var så vidsträckt som möjligt.

I det ögonblicket var de ungerska arbetarna övertygade om att något måste göras, ty landet saknade någon som var herre över situationen. Det är sant att det fanns 200 000 sovjetiska soldater i Ungern, det är sant att det fanns en regering Kádár, men dess myndighet gick inte utanför Parlamentets väggar. Regeringsmedlemmarna vågade inte lämna det området eftersom de var säkra på att överallt mötas av befolkningens hat.

I denna kaotiska situation var det en brännande uppgift som trängde sig på: man måste hjälpa tusen och åter tusen som till följd av ryssarnas vettlösa förstörelse blivit utan tak över huvudet. Det krävdes stora ansträngningar för att samordna arbetet, behoven blev allt mer påträngande för varje timme som gick. Man inriktade sig på att samla arbetarråden från de olika stadsdelarna i Budapest och från de största företagen till ett gemensamt möte. Arbetarrådet i Ujpest röstade t.o.m. igenom en resolution om detta. Ett möte av detta slag organiserades också den 13 november. Jag deltog personligen i mötet, som ägde rum under följande omständigheter: först hölls ett möte i fabriken för Telefonisk Utrustning där ca 800 arbetare deltog. Detta möte konfirmerade sammansättningen av Arbetarrådet som valts under revolutionen liksom också de resolutioner som detta Råd antagit. Man beslöt att vidhålla de tidigare antagna resolutionerna, att inte erkänna Kádár-regeringen som landets lagliga regering, och att fortsätta strejken så länge som de sovjetiska trupperna fortfarande var kvar i Ungern. Därefter valde man en delegat som skulle företräda fabriken vid det möte som stadsdelens arbetarråd skulle hålla. Detta val skedde på ett demokratiskt sätt, alla mötesdeltagare röstade, inte bara Rådets medlemmar. Jag valdes. Därefter ägde det gemensamma mötet för stadsdelens arbetarråd rum. Det var även det vid vår fabrik och än en gång valdes jag, med uppgift att i stadsdelens fabrikers namn delta i ett mer omfattande möte som skulle äga rum i Ujpests stadshus.

När vi tillsammans med de andra delegaterna kom till Ujpests stadshus fann vi att det hade ockuperats av de sovjetiska trupperna. Det var omöjligt att hålla mötet där. Arbetarrådet vid fabriken Egyesült Izzó visade oss då sin gästfrihet. Delegaterna begav sig en och en till detta företag och där höll vi vårt första sammanträde, med deltagande av representanter från de största fabrikerna. Detta skedde den 14 november, klockan fyra på eftermiddagen. Alla delegater insåg att det var nödvändigt att bilda ett Centralt Arbetarråd som skulle organisera råden för de olika stadsdelarna och fabrikerna, men deras åsikter gick isär när det gällde hur man praktiskt skulle gå tillväga. Under mötet tog Sándor Bali, representant för Beloiannis-fabriken (f.d. Standard), till orda. Han meddelade att han kom från Parlamentet där han haft ett sammanträffande med János Kádár, där också representanter för Ungerska Stålverken, Stål- och Metallurgiska Kombinatet i Csepel, Växtoljeraffinaderiet i Csepel, osv. hade varit närvarande. Man hade läst upp arbetarnas krav för Kádár. Jag bör tillägga att dessa krav knappast skilde sig från fabrik till fabrik, från stadsdel till stadsdel: tillbakadragandet av de sovjetiska trupperna, hemliga val enligt flerpartisystem, bildande av en demokratisk regering, verkligt socialistiskt och inte kapitalistiskt ägande av fabrikerna, vidmakthållande av arbetarråden, upprättande av självständiga fackföreningar, upplösande av de fackföreningar som endast varit regimens 'förmedlande länk', och man krävde också, vilket jag bör understryka, respekterande av strejkrätten, press-, mötes- och religionsfriheten, kort sagt alla de stora målen för revolutionen. I alla församlingar där dessa krav utarbetats var enhälligheten sådan att man kunde tro att delegaterna kommit överens på förhand. Så var det också vid detta första möte som det Centrala Rådet höll. Där fanns också delegater från landsbygden (från Győr och Miskolc) som kom för att diskutera om hur våra ansträngningar skulle förenas.

När Bali meddelade att kraven hade framförts till Kádár möttes han av allmänt gillande. Likväl beklagade man omedelbart att de inte framförts i någon organisations namn, det skulle

givit dem ökad tyngd. I vilket fall som helst skulle det organ som nu bildats börja arbeta utifrån dessa krav, leda organiserandet och propagandan, osv.

Bali framförde också Kádárs svar: 'Ni kan låta bli att erkänna min regering, det bekymrar mig föga. Jag har stöd av den sovjetiska armén och ni är fria att göra vad ni vill. Om ni inte vill arbeta är det er sak. Här i Parlamentet kommer vi alltid att ha mat och lyse.' Kádár hade vägrat ta emot flera delegationer som skrivelser med kommit vilka alla började med orden: 'Vi erkänner inte regeringen Kádár.'

Under loppet av diskussionen som fördes vid fabriken Egyesült Izzö i Ujpest tog flera delegater till orda för att föreslå att man skulle bilda ett Nationellt Arbetarråd. Jag stödde själv förslaget om ett sådant organ men officiellt kunde jag endast framföra mina uppdragsgivares vilja, vilken var att man skulle bilda ett nationellt Arbetarråd för Stor-Budapest. De andra delegaterna som företrädde flerparten av fabriker i Ujpest och från kvarteret 'Terre d'Ange' var i samma belägenhet som jag. Och delegaterna kunde inte handla utan sina uppdragsgivares samtycke. Synd att inte Kádár var där inkognito, för då skulle han fått en god lektion i arbetardemokrati. Och slutresolutionen krävde att man skulle bilda ett Arbetarråd för Stor-Budapest.

Mötesdeltagarna var för det mesta veteraner från arbetarrörelsen och även unga. Flera hade varit med i den fackliga rörelsen och jag kände dem personligen. Jag hade förtroende för dem och kände deras hederlighet. Vi hade accepterat dem som de rekommenderat, och på så sätt kunde mötet ömsesidigt kontrollera de deltagande. På så sätt hade en förtroendefull atmosfär skapats och genom inläggen hade vi också lärt känna varandra. Visserligen företrädde var och en vissa fabriker eller stadsdelar, men vid sådana här tillfällen är också den individuella personligheten av betydelse. Vi konstaterade att de åtta eller nio största fabriker företrädde av arbetardelegater som var värda förtroende. Men beslöt att gå ner i Egyesült Izzös mötessal ty många arbetare som hade samlats på gatan var nyfikna på mötet och krävde information. Denna sal, som var stor som en teater, var redan överfull.

Ett nytt möte började. Delegaterna, ungefär 40-50 till antalet, samlades i en angränsande mindre sal. Bland dem fanns utsända från andra organisationer, som t.ex. Författarförbundet och Petöfi-cirkeln. I allmänhet rådde ett gott samförstånd mellan de revolutionära organisationerna men de två sistnämnda stod oss närmast. Man utsåg delegater som fick i uppdrag att tala till denna stora arbetarpublik. Men som lätt blir fallet i sådana ögonblick ville alla tala och det hela resulterade i en kakafoni. Alla arbetare vill yttra sig. Slutligen ingrep delegaten från Csepels Växtoljeraffinaderi kemisten Kalocsai i det allmänna kaoset: 'Det kan inte fortsätta på det här sättet, det är varken ett politiskt forum, en Pen club eller Hyde Park. De som har anförtrotts uppdrag bör dra sig tillbaka för att arbeta.' Snart bildades en kommission på ungefär 20 medlemmar som skulle förhandla fram och formulera ett gemensamt beslut som skulle föreläggas publiken. Bland dessa tjugo återfanns representanterna från Csepels Stål- och Metallurgiska Kombinat (han hette Dévényi), och Csepels Växtoljeraffinaderi (György Kalocsai), dessutom Bali, Sebestyn, Rácz, Balázs, representanterna från Láng, från Egyesült Izzó, från Ujpests Gruvmaskinfabrik, Arpád Balázs, osv.

Vår församling informerades om den åsikt arbetarna vid Beloannis precisionsmekaniska fabrik hade fört fram. Bali sammanfattade den så här: Vi erkänner inte regeringen Kádár som ett uttryck för landets vilja, vilket inte hindrar att vi kan gå in i förhandlingar med den. Den är åtminstone på papperet herre över landet. Det är omöjligt att fortsätta strejken eftersom vi saknar tillräckliga reserver. Dessutom är det omöjligt för arbetarråden att fortsätta sin verksamhet om de ej står i nära kontakt med arbetarna. Generalstrejken skulle leda till att hela landets liv paralyserats. Följaktligen lovar vi Kádár att återgå till arbetet måndagen den 19 november om hans regering förbinder sig att ta upp förhandlingar med den sovjetiska armén

inom en viss bestämd tid om truppernas tillbakadragande och om den garanterar att Imre Nagy återinsätts i regeringen. Bali nämnde härvidlag att Kádár vid samtalet mellan honom och delegationen hade förklarat att han inte motsatte sig Nagys återinsättande, tvärtom, men att han inte kunde förhandla med honom så länge han befann sig på den jugoslaviska ambassaden. 'Se till att han kommer hit till Parlamentet så kan vi ha nyttiga diskussioner.'

Den avslutande resolution som antogs den dagen knöt an till arbetardelegationens förslag, som alltså stöddes av Beloianisfabriken, när det gällde återinsättandet av Imre Nagy i regeringen. Dessutom uppmanade man alla arbetarråd i huvudstaden att skicka representanter till det Centrala Arbetarrådet i Stor-Budapest, vilket var en förutsättning för att man skulle kunna tänka sig att skapa ett nationellt råd. En del detaljfrågor förorsakade viss diskussion men församlingen blev utan svårigheter enhällig i alla de stora frågorna. En ganska lång diskussion ägde rum på frågan om strejken. Det sades klart ifrån att arbetarna inte skulle återgå till arbetet förrän de politiska kraven tillgodosetts. Och att det endast var Arbetarrådet som kunde fatta ett sådant beslut. Kádár har redan 36 gånger upprepat att man måste återgå till arbetet men ingen har lyssnat på honom, förutom hans egen synnerligen begränsade grupp. Vi vet att ett beslut om återgång till arbetet skulle vara mycket impopulärt bland de våra. Men det skulle vara av avgörande betydelse inför framtiden. För om vi kan förmå arbetarna att återgå till arbetet kommer vi att kunna bevara deras kampduglighet intakt och en senare uppmaning från oss till strejk skulle ge den en organiserad karaktär. Från att ha varit ett uttryck för en spontan och okontrollerad rörelse skulle strejken då bli ett fruktansvärt och effektivt vapen för arbetarklassen.

En delegation av sex medlemmar utsågs därmed att framföra resolutionen till Kádár. Man hade beslutat att inte offentliggöra den innan man visste Kádárs reaktion. Skulle han vara beredd att återinsätta Imre Nagy i sin regering? Ty vi visste att Imre Nagy säkerligen hade sina egna villkor, särskilt vad gällde förhandlingarna om de sovjetiska truppernas tillbakadragande. Skulle Kádár överhuvud taget vara beredd att sätta igång förhandlingar? Delegationen skulle ge oss svar på dessa frågor.

När Kádár tog emot delegationen upprepade han angående Nagy vad han dessförinnan sagt: 'Vad vill ni jag skall göra? Nagy befinner sig på en främmande ambassad och jag kan inte förhandla med honom. Om han kommer hit så kan vi tala om allt.' Däremot blev han förtjust över förslaget om återgång till arbetet. 'Jag ser att ni är allvarligt syftande människor' sade han inledningsvis smickrande. Därefter föreslog han att en kontakt skulle upprättas mellan regeringen och Rådet genom förbindelselänk från regeringen. Det var knappast lockande ty det skulle innebära att man godtog 'tjänsterna' från en av regeringens utsända vilket till slut skulle leda till att man hade honom snokande överallt. Kádár förstod helt och hållet att om utvecklingen fortsatte som det nu såg ut skulle det leda till varken mer eller mindre än en motregering. För övrigt fick de andra kraven arbetarna förde fram hans ilska att koka över. 'Jaså, det är en motregering ni vill ha!' exploderade han. Men några förnuftiga ord fick honom att lugna sig. Vi kom överens om att Kádár skulle sätta igång förhandlingar med de sovjetiska företrädarna. Efter att ha fått löfte om en del steg på eftergifternas väg lovade Arbetarrådet att också hjälpa till från sin sida.

Stor-Budapests Arbetarråd började sitt arbete vid högkvarteret för B.E.S.Z.K.A.R.T. (Budapests kommunala spårvägsföretag) vid Akácfa-gatan. Huvudstadens 22 stadsdelar hade var och en skickat en delegat: dessa valde en ordförande och en sekreterare.

Efter samtalet med Kádár, på kvällen samma dag (den 14 november) förklarade en av medlemmarna i det Centrala Rådet, jag tror det var Arpád Balács, att ett Centralt Råd hade bildats och att det var nödvändigt att återuppta arbetet, osv. Överallt verkade det av indignationen att döma som om det Centrala Rådet var Kádárs medbrottsling. Vi tyckte direkt

att Balács var Kádárs man och att han använde sig av samma metoder som Gerö, som i början av revolutionen försökte hetsa arbetarna mot regeringen Nagy genom att ge honom skulden för tillkallandet av de sovjetiska trupperna. Men återgången till arbetet skulle ju inte innebära att vi erkände regeringen. Därför beslöt vi att avlägsna Balázs, som till på köpet var ordförande, och att förbinda varje offentligt uttalande med ett tidigare beslut, och att omedelbart skicka delegaterna till fabrikena för att där läsa upp vår deklaration inför arbetarna. Denna hade blivit uppläst inför varje fabriks arbetarråd av dess ordförande som förklarade nödvändigheten av en återgång till arbetet. Arbetarna gav med sig inför dessa skäl.

Vi hade alltså börjat vårt arbete vid vår centrala lokal fastän det verkliga arbetet inte kom igång förrän den 19 november. Ända till dess ägde olika tillbud rum. De nya delegaterna tog exempelvis åter upp diskussionen om det var riktigt att återgå till arbetet. Vi var tvungna att förklara för dem att det var nödvändigt trots ett mycket starkt motstånd inom vissa delar av arbetarklassen, detta desto mer som det på inget sätt innebar ett erkännande av regeringen. Ett annat, mer allvarligt tillbud ägde rum söndagen den 18 november. En ganska betydande grupp arbetare hade samlats vid vår lokal vid Akácfa-gatan. När de fick reda på att Kalocsai och jag, som anlände till lokalen, var medlemmar av det Centrala Rådet ville de helt enkelt klå upp oss. Därefter följde några mycket besvärliga stunder av förklaringar! Men till slut återupptogs arbetet i allmän omfattning den 19 november, som vi räknat med.

Bildandet av Stor-Budapests Centrala Arbetarråd tillfredsställde oss inte helt. Det borde följas av bildandet av ett Nationellt Råd, så som vi beslutat. Om vi ville förhandla i hela landets arbetares namn, måste de vara representerade i ett råd.

Appell från Centrala Arbetarrådet för Csepels stål- och Metallurgi-industri (Népszabadsag, 23 nov. 1956) (Utdrag)

Det Centrala Arbetarrådet för Stål- och Metallurgiindustrin i Csepel fördömer kraftigt förbudet mot den nationella församlingen av arbetarråd som sammankallats till den 21 i innevarande månad . . . man borde inte givit denna förevändning åt hetsporrarna vilka fördunklar varje sansad eftertanke.

Det är det centrala arbetarrådets enhälliga åsikt att ... arbetarrådet begått ett allvarligt fel när det utfärdade en uppmaning till 48 timmars generalstrejk .

... Vi uppmanar landets alla arbetarråd, och i första hand Budapests arbetarråd att besinna att hetsporrarnas och de fritt böljande passionernas tid är förbi. Av denna anledning bör de på ett mer överlagt sätt använda det fruktansvärda strejkvapnet...

... Vi anser att det är nödvändigt att Budapests arbetarråd så snart som möjligt består av de delegater som i demokratisk ordning valts av de definitiva arbetarråden .

... Samtidigt uppmanar vi alla hederliga människor som är i regeringen att inte använda våldsamma metoder mot arbetarna och deras företrädare ..

... Slutligen sänder vårt arbetarråd en delegation till regeringen i protest mot de grundlösa arresteringarna och försvinnandena som skett under de senaste dagarna, liksom mot förbudet mot den nationella församlingen av arbetarråden den 21 november.'

Det provisoriska Arbetarrådet för Stål- och Metallurgiindustrin i Csepel.

(Ur: Pologne-Hongrie 1956, Paris, E.D.I. 1966.)

Appell från Centrala Arbetarrådet i Stor-Budapest till alla fabriksråd, stadsdels- och distriktsråd

Kamrater arbetare!

Det Centrala Arbetarrådet för fabriker och stadsdelarna i Stor-Budapest, som valts i demokratisk ordning av basen, riktar en appell och informationer till er så att våra led skall slutas än mer och så att de blir än mer eniga och starka.

Som bekant bildades Stor-Budapests Centrala Arbetarråd på initiativ från de stora fabriker den 14 november för att samordna arbetet som fabriker arbetarråd bedrev och för att bli den gemensamma talesmannen för deras krav. Alltsedan sin tillkomst har det centrala rådet utan någon opportunist förelagt de mest skilda instanser de krav som Stor-Budapests arbetare framfört och fastän resultaten långt ifrån är tillfredsställande kan vi inte desto mindre försäkra att vi inte vid något tillfälle under dessa förhandlingar övergett de huvudsakliga målen för vår ärorika nationella revolution av den 23 oktober.

Liksom vi alltid tidigare gjort, försäkras vi än en gång att vi fått vårt uppdrag av arbetarklassen. I trohet mot detta uppdrag försvarar vi, om det så vore till priset av vårt liv, våra fabriker och vårt land mot varje försök till återinförande av kapitalismen. Vi förkunnar samtidigt vår avsikt att bygga den sociala och ekonomiska ordningen i ett självständigt Ungern och på ett ungerskt vis. Vi kommer inte att överge något av revolutionens krav. Vi anser att arbetet är samhällets grundval. Vi är arbetare och vi vill arbeta. Det är därför som vi till den 21 november sammankallade företrädarna för landsbygden, för de olika distrikten, till ett möte i Budapests Sporthall, för att vi där vid ett Möte för ett nationellt arbetarråd skulle diskutera de viktigaste frågor som nu sysselsätter oss och i synnerhet då frågan om en möjlig återgång till arbetet.

Fastän vi i förväg underrättat regeringen om våra avsikter och inbjudit den att skicka en representant förbjöd regeringen vårt möte. Denna oväntade åtgärd har förvärrat situationen. Så snart förbudet blev känt lade arbetarna vid Budapests fabriker, liksom transportarbetarna, ner arbetet och inledde en proteststrejk utan att ha fått något som helst direktiv från det centrala rådet.

Vi har trots allt upprättat förbindelser med delegaterna från landsbygden. Vi har röstat igenom en resolution som förklarar att vi trots den 48-timmars proteststrejken är villiga att återgå till arbetet i hela landet utan att fördenskill avsvära oss vår strejkrätt, på det villkoret att regeringen erkänner det nationella arbetarrådet som det enda organ som företräder arbetarklassen och att den utan dröjsmål fortsätter förhandlingarna om våra krav. Dessa klargjordes av oss den 14 november i enlighet med revolutionens huvudsakliga målsättningar.

En kommitté som företrädde vårt Råd och som kompletterats med en medlem av gruvarbetardelegationen från Pécskomlo sammanträffade med János Kádár, ordförande för Ministerrådet, under natten mellan den 22 och 23 november.

Den 23 november tillkännagjorde József Balázs, en av medlemmarna i vår delegation, personligen via radion resultaten av dessa överläggningar. Ordföranden för Ministerrådet erkände Stor-Budapests Centrala Arbetarråd som behörigt att fortsätta förhandlingarna och lovade att förelägga Ministerrådet de krav som framförts till honom. Han försäkrade slutligen att arbetarrådet skulle få möjligheter att lämna upplysningar angående resultaten av de löpande förhandlingarna mellan Rådet och regeringen.

Vi är nödsakade att säga att alla dessa löften inte utgör särskilt mycket. Inte desto mindre beslöt vi att återgå till arbetet, *ty vi hade endast folkets väl för ögonen.*

Vi kommer inte att låta oss luras. Vi är övertygade om den slutliga segern för vår kamp och vi kommer att försöka vidta åtgärder som inte slår tillbaka mot oss själva.

Den 23 november offentliggjordes ett meddelande som sade att Imre Nagy och andra politiska personligheter som befann sig på den jugoslaviska ambassaden hade lämnat ambassadbyggnaden efter en överenskommelse med den ungerska regeringen som skulle ha lämnat dem tillräckliga garantier. Samma dag meddelade Radio Budapest att Imre Nagy och de personer som befunnit sig på den jugoslaviska ambassaden hade begärt politisk asyl hos den Rumänska Folkrepubliken. Eftersom denna nyhet givit upphov till stor oro bland arbetarna utsåg Stor-Budapests Centrala Arbetarråd en kommission som skulle fråga den ungerska regeringen, överkommandot för de sovjetiska trupperna i Ungern och den rumänska ambassaden var exakt Imre Nagy för tillfället befann sig. Sedan man väl visste det skulle kommissionen begära att få förhandla personligen med Imre Nagy.

Det råder inget tvivel om att denna betydelsefulla händelse :endast ökat misstron mot regeringen. Likväl, och som vi redan tidigare sagt *enbart i det ungerska folkets intresse*, tog vi ställning för att fortsätta arbetet. Samtidigt riktade vi en appell till landets alla fabriker där vi uppmanade dem att göra sammalunda efter en noggrann genomgång av läget.

Fabrikerna är i våra händer, i arbetarrådets händer. För att ytterligare öka vår styrka menar vi att följande uppgifter måste fullgöras, för att vi skall kunna vidta enhetliga åtgärder och aktioner:

1) I varje stadsdel och distrikt där arbetarråd ännu inte bil. dats för denna stadsdel eller detta distrikt bör detta ske med det snaraste genom demokratiska val organiserade från basen. De mest betydelsefulla fabrikerna, och framförallt de som ligger i distriktets centrala städer, bör ta initiativ till att bilda centrala råd.

2) Varje stadsdels- och distriktsråd bör omedelbart sätta sig i förbindelse med Stor-Budapests Centrala Arbetarråd (Akácfa gatan 15-17, telefon 422-130). Ordförande för det centrala arbetarrådet är Sándor Rácz, ordförande för arbetarrådet vid fabriken Standard (Beloianis); hans ställföreträdare heter György Kaocsai, delegat från arbetarrådet vid Csepels Växtoljeraffinaderi; hans sekreterare heter István Babai, ordförande för arbetarrådet vid Budapests Spårvägsbolag.

En representant för distriktets arbetarråd bör personligen bege sig till sekretariatet för Stor-Budapests Central Arbetarråd för att organisera kontakterna och hålla sig underrättad om vad som sker.

3) En av de viktigaste uppgifterna för medlemmarna av arbetarråden vid fabrikerna består i att inte bara ta itu med organiseringen av arbetet utan också att snarast möjligt välja ett definitivt arbetarråd. Under dessa val bör vi lika energiskt bekämpa Rákosidiktaturens agitation som agitationen för återinförande av kapitalismen. Råden bör bestå av hederliga arbetare med oantastligt förflutet! I arbetarråden bör arbetarna ha en majoritet på åtminstone två tredjedelar.

Vad gäller dessa arbetarråds befogenheter är vi inte överens med de instruktioner som Högsta Presidiums Råd har skickat ut härvidlag. Vi vidhåller att arbetarråden bör bildas vid alla transportföretag (järnvägar, kommunala spårvägar, bussföretag) såväl som i alla företag där alla arbetare kräver det. Under sammanträffandet med ordföranden för Ministerrådet den 26 november lovade han att vår ståndpunkt skulle framföras till Ministerrådet. I väntan på det uppmanar vi de arbetarråd som bildats i dessa företag att fortsätta sin verksamhet. För övrigt är vi inte heller överens med det dekret från Högsta Presidiums Råd som bestämmer befogenheterna för de Revolutionära Råd som bildats i ministerierna och i den centrala administrationen. Vi vill i själva verket ha en avsevärd förstärkning av dessa råds befogenheter.

Vad gäller direktörsposterna menar vi att de bör tillsättas av råden själva efter att kandidaterna trätt fram och presenterat sig. En direktörs tillträde skall inte vara avhängigt ett godkännande från ministern eller från ministeriet. Vi uppmanar arbetarråden att vidta alla nödvändiga åtgärder för att vår ståndpunkt skall kunna genomdrivas: att inte acceptera några ledare som påtvingas fabriken och som i det förflutna visat sig oförmögna och främmande för folket. Vi måste vara misstänksamma mot karriärister med tvivelaktigt förflutet.

4) Det är mycket viktigt att valen till de nya fabrikskommittéerna i fortsättningen övervakas av arbetarråd som företräder arbetarklassens verkliga vilja. De 'fria fackföreningarna' som oupphörligt ökar i antal försöker skaffa sig popularitet genom att formulera maximalistiska lönekrav. Det är på sin plats att påpeka att ledarna för dessa 'fria fackföreningar' inte valts av arbetarna utan utsetts under Rákosi-tiden, då de komprometterade sig.

Fackföreningarna försöker nu framställa saken så att arbetarråden bildats tack vare fackföreningarnas kamp. Det behövs inte sägas att detta är ett helt godtyckligt påstående. Arbetarna kämpade ensamma för att bilda dessa arbetarråd och dessa råds kamp hindrades i många fall av fackföreningarna som noga aktade sig för att bistå dem.

Vi anser att arbetarna behöver organisationer som försvarar deras intressen, fackföreningar och fabrikskommittéer. Men de skall vara valda av basen med demokratiska metoder så att deras ledare är hederliga företrädare för arbetarklassen. Det är därför som det är viktigt att fabrikskommittéerna väljs på det mest demokratiska sätt, när arbetarråden väl definitivt bildats, så att personsammansättningen av dessa kommittéer ger alla tänkbara garantier för att revolutionens målsättningar skall förverkligas.

Vi är emot att systemet med heltidsanställda fackliga funktioner bibehålls. I själva verket bör såväl arbetet i en fabrikskommitté som i ett arbetarråd vara ett frivilligt socialt arbete. Vi vill inte leva på revolutionens bekostnad och vi kommer inte att tolerera att andra försöker göra det.

Vi menar att anslutningen till fackföreningarna bör vara fri, desto mer som det är omöjligt att på något annat sätt skydda fackföreningarna mot faran av byråkratisering och fjärmande från folket.

Vi protesterar mot de nyligen bildade 'fria fackföreningarnas' tes att arbetarråden bör vara enbart ekonomiska organisationer. Vi kan försäkra att arbetarklassens verkliga intressen i Ungern företräds av arbetarråden och att det f.ö. nu inte finns någon politisk makt som är starkare än deras. Vi måste använda alla våra krafter för att förstärka arbetarmakten.

5) Stadsdelarnas och distriktens arbetarråd bör omedelbart sätta sig i förbindelse med den behöriga distributionsorganisationen för Röda Korset. De bör sända delegater till den centrala lokalen för att se till att det blir en rättvis fördelning av livsmedel och läkemedel. Det är viktigt att det finns experter bland delegaterna.

6) För att hindra all inflation bör stadsdels- och distriktsråden organisera allmän kontroll av marknaderna och de centrala saluhallarna, så att arbetarna kan förhindra prishöjningar. Kontrollanter bör regelbundet infinna sig på försäljningsställena, ställa överträdare inför rätta och i övrigt rapportera varje missbruk till behöriga myndigheter.

7) Stadsdels- och distriktsråden bör göra sitt yttersta för att informera den allmänna opinionen. Varje gång tillfälle ges bör de begära att få ett särskilt utrymme i den lokala pressen. För övrigt bör de ständigt lämna ut objektiva informationer till arbetarna på fabriken och företagen. Av detta skäl bör de stora fabrikenas centrala råd göra det nödvändiga för att denna appell skall kunna spridas på alla arbetsplatser. Dessa krav har framställts flera gånger och ordföranden för Ministerrådet har lovat att ta upp vårt krav på

tillstånd att ge ut en dagstidning vid Ministerrådets möte den 27 november. Om väl detta krav tillgodosetts kommer informationsproblemet att vara löst.

Avslutningsvis förklarar vi att det är nödvändigt att arbetarråden tjänar 23 Oktober-revolutionens sak med fullständig enighet och obeveklighet – även efter återgången till arbetet. Vi har tagit första steget, nu är det regeringens sak att svara. Allt detta kan vara flera månader. Vi måste vara ytterst vaksamma under hela tiden, ty Rákosis och Gerös komprometterade klick försöker att fiska i grumligt vatten och att återinföra sin regim. Våra led förstärks från dag till dag. Vi har bakom oss hederliga författare som spelat en stor roll vid förberedandet av revolutionen, konstnärer, musiker och de Ungerska Intellectuellas Revolutionära Råd, vilket samlar alla organisationer av intellektuella. En hittills osedd nationell enhet, som samlar alla hederliga ungrare, skapas nu efter våra strider. Låt oss sluta oss än mer samman, låt oss stärka kontakterna mellan arbetarråden och fortsätta att med revolutionär vaksamhet kämpa för vårt heliga mål, ett socialistiskt, självständigt, demokratiskt Ungern, byggt utifrån våra nationella förutsättningar.

Budapest den 27 november 1956

Stor-Budapests Centrala Arbetarråd

(Ur: Etudes, Bryssel, nr 4 1960.)